

Jaarverslag Activiteiten Alliantie Zuiderwaterlinie 2022

Eind 2021 is de Beheerstichting Zuiderwaterlinie opgericht. Samen met de partners is voor deze bestuursvorm gekozen, zodat de belangen van zowel alle partners als de samenwerking zo optimaal gediend worden. Vanaf 1 januari 2022 zal deze stichting namens de Alliantie Zuiderwaterlinie verslag leggen en verantwoording afleggen over activiteiten, werkzaamheden en financiële resultaten. De stuurgroep van de Alliantie blijft verantwoordelijk voor alle inhoudelijke besluiten en realisering van het ambitiedocument en de Linieplanner (meerjaren uitvoeringsbegroting).

Achtergrond

Eind 2018 hebben alle partners van de Alliantie Zuiderwaterlinie een Samenwerkingsovereenkomst (SOK) getekend. In 2021 is een nieuw ambitiedocument vastgesteld (2020-2029) en is de SOK middels een addendum geactualiseerd. Uit het ambitiedocument is een Linieplanner 2021-2024 opgesteld en vastgesteld (overkoepelend meerjaren uitvoeringsprogramma 2021-2024). Op basis van de evaluatie van deze periode wordt in 2024 een nieuwe Linieplanner opgesteld. Besloten is om na een evaluatie van de achterliggende periode en het toetreden van nieuwe partners, ook het ambitiedocument te actualiseren. Op basis daarvan wordt dan ook de Samenwerkingsovereenkomst in zijn geheel geactualiseerd en ter ondertekening aan alle partners voorgelegd.

De Alliantie Zuiderwaterlinie heeft zich de afgelopen jaar ingespannen om de Zuiderwaterlinie op de (inter)nationale kaart te zetten. Onze missie is het zichtbaar en beleefbaar maken van de Zuiderwaterlinie. Daarvoor werken wij binnen de Alliantie samen en bundelen we de energie en kennis in het veld, van de inwoners, van lokale ambities tot ambities buiten de landsgrenzen. Door deze samenwerking versterken we het culturele klimaat in de provincie Noord-Brabant en daarbuiten. We werken daarbij 'van onderaf', waardoor het de leefbaarheid binnen de linie vergroot. De verankering van onze verhalen en activiteiten in de lokale gemeenschappen blijft een van de grote prestaties van onze samenwerking. Daarmee levert de Zuiderwaterlinie een duurzame bijdrage aan de leefbaarheid en de kwaliteit van de directe leefomgeving. Samen zetten we ons in voor het behoud en de ontwikkeling van het linielandschap. Waarbij we ons verhaal ook inzetten voor het versnellen van en inspireren bij actuele maatschappelijke en landschappelijke opgaven. We hebben in 2022 nieuwe partners verwelkomd, waarvan een deel begin 2023 deze inzet zal bekronen met het onderschrijven van de ambities en hun

bijdragen hieraan bevestigen. Op 11 februari was er een proostmoment en ondertekeningsmoment met alle partners online. Ook werd bij deze gelegenheid de publieksversie van het ambitedocument gelanceerd.

Door intensief samen te werken met Nederlandse kennisinstututen groeit de kennispositie van de Zuiderwaterlinie. De resultaten op dit gebied hebben we niet in het minst te danken aan de grote achterban van deskundigen en heemkundigen die zich dagelijks een betrokken en gecommitteerd onderdeel voelen van de samenwerking. Het blijven inspireren en mobiliseren van deze ‘Liniebouwers’ is door hun enthousiasme en kennis een voortdurende bron van versnelling en verrassing. Daar zijn we trots op en moeten we samen koesteren!

Er zijn dit jaar weer verschillende karakteristieke onderdelen en verhalen van de linie verder aaneen gesmeed. De Verhaallijn van de gehele Zuiderwaterlinie is opgeleverd en met technieken van storytelling overdraagbaar en toegankelijk gemaakt. Met het vertellen van deze verhalen dragen we bij aan een levende geschiedenis die ook voor het heden en de toekomst van betekenis is.

De gezamenlijke campagne Beleef, Bekijk en Bespeur met pers- en fanstrategie werpt zijn vruchten af. Daarmee is de Zuiderwaterlinie definitief op de kaart gezet. Het heeft geleid tot een grote stijging van fysieke en online bezoeken, zowel van inwoners als bezoekers. In bijlage vindt u de digitale footprint van de linie van de afgelopen jaren. Ondernemers, gastvrouwen en -heren van de Zuiderwaterlinie zien een stijgende en soms nog overweldigende interesse en bezoek.

Door steeds in samenhang en afstemming het verhaal van de Zuiderwaterlinie te vertellen staat de Zuiderwaterlinie als een eigen en herkenbaar entiteit. Als toeristisch en recreatief aantrekkelijk gebied, maar ook als identiteitsdrager en inspiratiebron voor de vele ruimtelijke en maatschappelijk opgaven in het gebied. Zo zorgen we ervoor dat de linie zich nóg beter onderscheidt, nóg aantrekkelijker wordt. Niet alleen voor recreatie en toerisme, maar ook voor de leefbaarheid in ons gebied.

Onze ambities zijn te omschrijven in drie concrete doelen: ontsluiten van het collectief geheugen; bijdragen aan de regionale economie en top in erfgoedtoerisme; de kwaliteit van de leefomgeving bevorderen. De samenwerking staat hierbij centraal: samenwerken loont en uit zich in het uitvoeringsprogramma met het accent op:

- Ruimtelijk ontwikkelingen verbinden
- Landingsplekken aanleggen
- Aanhaken bij nieuwe aanleidingen
- Historisch onderzoek doen en digitaliseren
- Marketing campagne en communicatiemiddelen inzetten.

In het Programmateam hebben we 2022 geëvalueerd en aantal lijnen geschetst richting 2023 en 2024. Het uitvoeringsprogramma 2023 maakt deel uit van het eerder door de Stuurgroep vastgestelde Uitvoeringsprogramma 2021-2024.

Verder is afgesproken dat 2024 het jaar is waarin we terugkijken op de periode vanaf 2021 en onze ambities en organisatiestructuur herijken. Op basis daarvan stellen we gezamenlijk een nieuw Uitvoeringsprogramma vast richting 2029 en verder.

Bestaanrecht, ambitie en strategie

De Zuiderwaterlinie wordt als partner vaak en steeds vaker gevraagd. Op dat gebied zijn we een gevestigde speler. Echter, het doorpakken en concretiseren op projectniveau is nog niet daar waar we het willen hebben. Daar ligt komend jaar nog een ontwikkelopgave op overkoepelend niveau. Anderzijds is er bij de partners ook nog ruimte om iets te winnen door meer (interne) koppelkansen te benutten.

Resultaten 2022

Organisatie

Met het oprichten van de beheerstichting Alliantie Zuiderwaterlinie heeft de samenwerking een eigen werkbedrijf. Daarmee kan de Alliantie zich als onafhankelijke entiteit opstellen. De bestaande partners werken gericht aan de gezamenlijke opgaven en nieuwe partners sluiten graag aan om het historisch ensemble compleet te maken. De gesprekken met de provincie Zuid-Holland en de gemeenten Goeree-Overflakkee en Hoeksche Waard leiden tot de wens om begin 2023 met een ondersteuningsbrief aan te sluiten bij de Alliantie. Er zijn gesprekken met de gemeente Roosendaal om aan te sluiten, vanwege de historische link met het gebied rondom het Kasteel van Wouw. Na de gemeenteraadverkiezingen van 2022 verwelkomden we bekende en nieuwe wethouders, bestaande en nieuw heringedeelde gemeenten. Dat geeft een nieuwe impuls aan onze samenwerking.

In 2022 werkten we voor het eerst met een administratiekantoor. Na de nodige aanpassingen en geleerde lessen gaan we hier in 2023 mee verder. De governance verloopt naar wens. Voor het eerst is geëxperimenteerd met de Liniebouwercoördinator: een vrijwilliger per stelling die de contactpersoon is voor de liniebouwers. Dit experiment zetten we in 2023 door. De resultaten nemen we mee in onze evaluatie. De werkwijze van de Alliantie, met draagvlak van onderaf werken, is een duurzame manier van werken. Ondanks dat deze

werkvorm meer tijd kost, beoordelen we het allemaal als een sleutel van ons (duurzame) succes. Er komt steeds meer op ons af in de vorm van energie/aandacht van buiten en projecten van derden. De ruimte om alles uit te voeren of in uitvoering te brengen is echter beperkt. Dat vergt scherpe keuzes en een heldere route naar en focus op onze stip op de horizon.

Ruimtelijke ontwikkelingen: netwerk en (kennis)verbinding

Met erfgoed een bijdrage leveren aan de opgaven die in datzelfde landschap voor handen zijn, is een uitdaging die de Alliantie graag in 2022 samen met deze partners oppakt en realiseert. Deze opgave past in de ambitie van de Alliantie Zuiderwaterlinie en in de werkwijze: met lokaal draagvlak en energie. Met het kennisnetwerk levert de Alliantie een belangrijke bijdrage in het verspreiden van deze visie. Tijdens de Reuwendagen stond de Zuiderwaterlinie centraal. In samenwerking met Staatsbosbeheer, Kunstloc en LDE Center for Global Heritage & development is in verschillende projecten en presentaties geparticipeerd. Ook bij wateropgaven in het gebied van de Zuiderwaterlinie is door lokale deskundigen en ook vanuit de programmamanager meegedacht en meegewerkt. Een voorbeeld hiervan is de dijkverzwaring in Cuijk-Ravenstein.

In 2022 is een aantal sleutelprojecten uit het MIPP-Zuiderwaterlinie gerealiseerd. In 2023 wordt wederom een aantal projecten opgeleverd, deze sleutelprojecten dragen sterk bij aan het weer beleefbaar en zichtbaar maken van (het verhaal van) de Zuiderwaterlinie.

Het nieuwe lidmaatschap van EFFORTS geeft ons (in)zicht op internationale kennis en mogelijke partners. Het eerste congres in Kaunas was een goede kennismaking wederzijds. In 2023 willen we met een EU-kopgroep aan de slag om te onderzoeken en ervaren in hoeverre we hier voor de samenwerking en het realiseren van onze ambities van betekenis kunnen zijn.

We streven ernaar om een bijdrage te leveren aan de leefomgeving. Koppelkansen zoeken en benutten en samenhang zoeken blijven onze speerpunten.

Ruimtelijke ontwikkelingen: Routenetwerk

De herdruk van het Zuiderwaterlinie wandelpad is gerealiseerd. In 2022 is ook een start gemaakt met een actualisatie van de fietsroutes. Het netwerk wordt op lokaal initiatief verfijnd met zogenoemde 'ommetjes'. Daarvoor is een Zuiderwaterlinie format ontwikkeld en wordt nauw samengewerkt met lokale deskundigen, maar ook met Visit Brabant. Ook wordt gekeken naar nieuwe doelgroepen en nieuwe vormen van verplaatsen. De ambitie om ook Zuiderwaterlinie vaarroutes te maken is onderzocht en bij positief besluit gaan

we dit in 2023 ontwikkelen. De wens is om meer arrangementen te gaan maken. Ook hier maken we in 2023 een plan van aanpak voor.

Ruimtelijke ontwikkelingen: Storytelling

Het overkoepelend verhaal van de Zuiderwaterlinie is opgeleverd en vormt daarmee de spreekwoordelijke rode draad (maar in het echt naast een rode, is er ook een blauwe en een gouden draad). Lokale heemkundigen bieden we een cursus storytelling aan bij Erfgoed Brabant, waarmee ze zelf de verhalenvertellers zijn geworden. De ambitie is om deze verhalen aan de routes te koppelen, om zo voor een verdiepingsslag in de beleving te zorgen. De verhalen worden geborgd op onze website en in de Zuiderwaterliniecollectie op de Brabant Cloud.

Landingsplekken

In 2022 wordt er hard gewerkt aan het realiseren van nieuwe landingsplekken. Er is een groot aantal potentiële locaties benoemd. In 's-Hertogenbosch wordt het Kruithuis verbouwd tot een watermuseum annex landingsplek Zuiderwaterlinie. Op andere plekken worden herbestemmingen aangegrepen om ook hier het verhaal van de linie te kunnen laten landen. In 2023 zien we hier meer realisaties. Het zijn mooie ontwikkelingen die de komende jaren onze inzet en aandacht vragen maar passen bij onze ambitie, die we zo gestaag vormgeven.

Dit jaar is er ook intensief samengewerkt aan het indienen van het project Linie van de Eendracht voor een Europese subsidie (Interreg Vlaanderen). Het project is door Studio Marco Vermeulen uitgewerkt met 14 mogelijke belevingslocaties. Op die plekken wordt de linie weer beleefbaar en zichtbaar in het landschap. Uiteindelijk is ervoor gekozen om 5 locaties in te dienen voor deze aanvraag. Museum Markiezenhof in Bergen op Zoom is als mogelijke landingsplaats ook mede-indiener in deze aanvraag.

Nieuwe aanleidingen

In 2023 is het 325 jaar geleden dat Menno van Coehoorn de opdracht kreeg om middels een inspectiereis de Zuiderwaterlinie aaneen te smeden. Dit willen we natuurlijk gaan herdenken en beleven. Dit jaar wordt daarom een inspanning verricht om Menno's reis (die overigens drie jaar duurde) vorm te geven in een eigentijds project. Daaraan willen we een pilot nieuwe doorontwikkeling van Expeditie Zuiderwaterlinie koppelen.

Door hernieuwde belangstelling en de campagne Bespeur bekijk beleef benutten we de actualisatie van de routes door nieuwe plekken zichtbaar te maken en aan te haken bij de nieuwe routes. Als partner in het platform herdenking Rampjaar 1672 is de Zuiderwaterlinie vertegenwoordigd in het

bestuur. Ook het Brabantse perspectief is zo gewaarborgd. Het onderzoek van de heemkundekringen langs de linie heeft geresulteerd in de publicatie *'Rampjaar of jubeljaar? Brabant in 1672-1674'*. Ook heeft dit unieke onderzoek ervoor gezorgd dat het unieke verhaal van de Zuiderwaterlinie in *the spotlight* kwam. De vele presentaties en lezingen, maar ook het aandeel in de NPO-televisieserie rondom het Rampjaar heeft de linie veel aandacht en bezoek opgeleverd.

De nieuwe partners zorgen ook voor nieuwe kansen en aanhaakmogelijkheden. Deze gezamenlijke ambitie wordt in 2023 uitgewerkt. De wens om ondernemers aan te haken bij de Zuiderwaterlinie heeft geleid tot een nieuwe cursus gastvrouwen en gastheren van het landschap samen met IVN. Het aantal afgestudeerden staat op 55. Ook zijn er twee Ondernemerscafés georganiseerd om te peilen hoe en of we ondernemers kunnen betrekken bij de samenwerking. In 2023 gaan we op basis van deze ervaringen een plan van aanpak maken en uitvoeren..

Historisch onderzoek doen en digitaliseren

De heemkundekringen en heemkundigen die actief zijn langs de linie stabiliseert en verdiept. De samenwerking met andere waterlinies groeit. In 2022 heeft dit geresulteerd in een eerste Kennisdag Waterlinies, georganiseerd door de Zuiderwaterlinie, het kenniscentrum Waterlinies en de Oude Hollandse Waterlinie. Het was een groot succes en zal een jaarlijks moment op de kenniskalender worden.

De Alliantie zet zich in de onderzoekers goed aangehaakt te houden. De erfgoedcafés zijn online en fysiek, er vindt uitwisseling plaats en nieuw onderzoek wordt gepubliceerd. Op dit moment zijn 15 heemkundekringen en 3 museale collecties aangesloten op de Brabant Cloud/Collectie Zuiderwaterlinie. De aansluiting met andere digitale collecties verloopt niet zo vlot als gewenst. Hier spelen techniek en kosten een grote rol. Het voornemen is om hier toch mee verder te gaan, omdat het belang van gekoppelde collecties groot is. Ook in het kader van de nationale digitaal erfgoedstrategie. Het onderzoek en de manier van werken binnen de Zuiderwaterlinie ondervindt veel belangstelling, ook van buitenaf. Het online werken en de acceptatie en de toegankelijkheid daarvan heeft de werking van de erfgoedcafés, het onderzoek en de onderlinge uitwisseling versneld.

Marketingcampagne en communicatiemiddelen inzetten: zien en gezien worden

De campagne *Bespeur, bekijk, beleef* is in 2021 ingezet en werpt zijn vruchten af in 2022: er is een sterke stijging van online bezoekers en volgers. De doelgroepen weten ons te vinden en herkennen zich steeds beter. De linie

wordt herkend als merk en mensen weten de website en de locaties te vinden. De wandelgids is vernieuwd. De autotocht is in 2022 gelanceerd na uitstel vanwege corona. De komende jaren worden door de VNV (Vereniging Nederlandse vestingsteden) en KNAC meer routes uitgegeven. We zullen aanhaken wanneer dat in ons gebied is. Samen met het communicatiebureau en het programmateam werken we aan een strategische communicatievisie. We professionaliseren onze nieuwsbrieven en praktische communicatieacties. Er is een regulier overleg (online) met de communicatiemedewerkers van de partners. De lokale toeristenorganisaties en -bureaus betrekken we bij onze campagnes en wij zijn graag betrokken bij en geïnformeerd over hun campagnes en activiteiten. Per stelling is een zogenoemde communicatiescan uitgevoerd. Dit geeft meer informatie over de stand van zaken en wensen en behoeften per stelling. Bij de partners is een groot draagvlak voor de linie. Ook worden we steeds eerder betrokken.

Om wat dichterbij het publiek te staan, heeft de linie samengewerkt met de VNV door op een aantal plekken met een fysieke aanwezigheid en marktkraam de linie te promoten. Dat was heel leerzaam en nuttig. We hebben een aantal promotiemiddelen geproduceerd om met het publiek een interactie aan te gaan: kleurplaten, een bord met de linie erop en een fotoboot met Menno van Coehoorn. De inzet vraagt echter veel tijd en we hebben inmiddels besloten de fysieke aanwezigheid via de lokale partners en toeristenbureaus voort te zetten. De geleerde lessen nemen we mee.

De jaarlijkse publicatie in Fort! magazine heeft veel belangstelling gekregen. Niet alleen stonden we op de voorpagina, ook werd het magazine veel uitgedeeld aan bezoekers. De waardering voor de uitgave is positief, dus we verwachten in 2023 weer aan de publicatie mee te doen. Een ander hoogtepuntje was de Vuelta die de Zuiderwaterlinie aandeed. We hebben de linie mooi kunnen neerzetten.

We worden gevraagd door magazines en kranten om het verhaal van de Zuiderwaterlinie te vertellen. Ook groeit het aantal ongevraagde publicaties. Ondanks dat de merkherkenning en inhoudscontrole dan pas achteraf is, zijn we blij met de resultaten van onze pers- en fanstrategie. Ondernemers en partners merken de vergrootte belangstelling. Ook in de media is er veel en vaak aandacht voor de Zuiderwaterlinie. Een professionele fotograaf heeft actuele en eigentijdse foto's gemaakt. Deze investering leidt ertoe dat we graag afgebeeld worden in publicaties, zonder dat we daarvoor hoeven te adverteren. De bebording is in goede staat. Op Fort de Roovere is een nieuwe vlagconstructie uitgevoerd.

Voor de partners is een overzicht gemaakt van het aanbod dat we al in huis hebben en besteld kan worden. Het logo van de Zuiderwaterlinie is in 2022 aangepast: de ondertitel Noord-Brabant is vervallen. Enerzijds heeft de

Zuiderwaterlinie die duiding niet meer nodig, anderzijds is het ook onjuist aangezien de linie zich in meer provincies bevindt. De website speelt een belangrijke rol in onze strategie en uitvoering. De tijd en aandacht hiervoor loont zeker, maar actualisering is een blijvend punt van aandacht en tijd (en daarmee middelen).

De Liniemeeting in de Markiezenhof in Bergen op Zoom was goed bezocht en iedereen was blij elkaar weer fysiek te kunnen ontmoeten. De opzet van deze bijeenkomst is goed gewaardeerd en zal in 2023 weer plaatsvinden.

Begroting en resultaat

De begroting is gebaseerd op de afspraken in de Samenwerkingsovereenkomst (SOK), het addendum en de Linieplanner 2021- 2024 (het bij het ambitiedocument vastgestelde meerjaren uitvoeringsprogramma) en op de afspraken gemaakt in de stellingen in 2019.

De begroting voor de periode 2021-2024 is vastgesteld op 21 april 2021 door de Stuurgroep. De begroting en het uitvoeringsprogramma worden jaarlijks geëvalueerd in het programmateam en de stuurgroep. De programmamanager legt gemandateerd door het programmateam verantwoording af in de Stuurgroep. Leidraad hierbij is het meerjaren uitvoeringsprogramma en de ambities van de samenwerking vastgelegd in de SOK, het addendum en het vastgestelde ambitiedocument. Het financiële resultaat over 2022 is door het programmateam vastgesteld en in de stuurgroep geaccordeerd.

Een deel van de inkomsten bestaat uit fondsenwerving. Eind 2021 hebben we hier voor het jaar 2022 een start gemaakt.

Ten opzichte van de begroting wijkt het resultaat nauwelijks af. Het oprichten van de beheerstichting, (notarisinzet, verzekeringen) en het werken met een eigen, extern accountantskantoor heeft meer kosten met zich meegebracht dan voorzien. Ook zijn er nog een paar kosten vanwege afspraken uit de periode voor 2022 opgedoken. Deze kosten zijn uit de exploitatie en uit de eigen reserve voldaan. De verwachting is dat deze kosten in 2023 genormaliseerd zullen zijn respectievelijk niet meer voorkomen.

Bijlagen

1. Beheerstichting Zuiderwaterlinie – Controleverklaring 2022
2. Beheerstichting Zuiderwaterlinie – Gewaarmerkte jaarrekening 2022
3. Resultaat overzicht communicatie
4. Beheerstichting Zuiderwaterlinie – Accountantsverslag 2022